

dr Andreja Mihailović

Krivično pravo – opšti dio (III)

po udžbeniku Krivično pravo – Zoran Stojanović

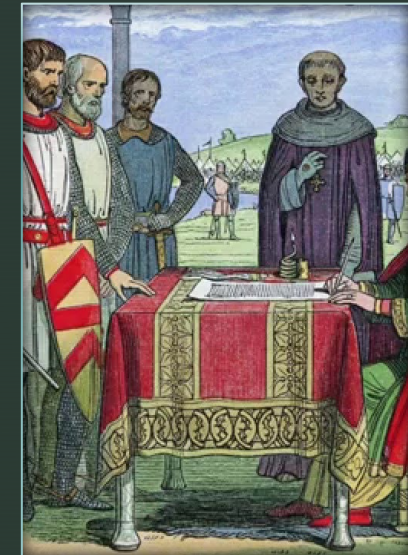
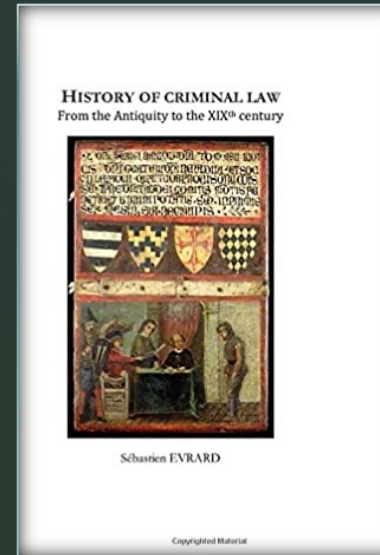
Razvoj nauke krivičnog prava

Vremensko važenje krivičnog zakona

Prostorno važenje krivičnog zakona (teritorijalni princip; realni, personalni i univerzalni princip)

Razvoj nauke krivičnog prava

- Nauka krivičnog prava se pojavila znatno kasnije od samog krivičnog prava kao grane pozitivnog prava (nastala relativno skoro, tj. prije otprilike dva vijeka)
- U toku svog razvoja, nauka krivičnog prava je doživjela određene transformacije usled evolucije shvatanja o ulozi krivičnog prava i kazne
- Zbog toga što krivične nauke u početku nisu bile u dovoljnoj mjeri izdiferencirane, postalo je uobičajeno da se svi pravci nazivaju krivičnopravnim školama što se u potpunosti može reći samo za klasičnu školu
- Drugi pravci u većoj ili manjoj mjeri su se bavili pitanjima uzroka kriminaliteta i mogućim oblicima reakcije na njega; sadrže i krivičnopravnu i kriminalno-političku i kriminološku dimenziju
- Iako se i u srednjem vijeku može govoriti o nauci krivičnog prava ne može se tražiti i naći kontinuitet između njih i današnje nauke krivičnog prava

Klasična škola

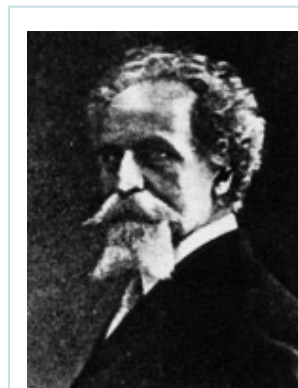
- Prve ideje na kojima se zasniva današnja nauka krivičnog prava su od filozofa (Monteskije Volter); Bekarijev spis „O zločinima i kaznama“ objavljeno 1764. godine u Livornu označio je prekretnicu pravcu sasvim drugačijeg stava prema svim fundamentalnim pitanjima kazne i krivičnog prava
- Klasična škola - prva značajna škola krivičnog prava čije su neke osnovne postavke postale opšta tekovina nauke krivičnog prava i koja je u velikoj mjeri doprinijela razvoju krivičnopravne dogmatike (ona je postavila i razradila osnovne pojmove i opšte institute krivičnog prava; postavila temelje načela zakonitosti u krivičnom pravu i postulirala principe pravednosti, srazmjernosti, moralne odgovornosti zasnovane na slobodi čovjekove volje; kao krivičnu sankciju poznaje samo kaznu sa svojom etičko-retributivnom funkcijom)
- Nedostak klasične škole je u rigidnom stavu koji proizlazi iz njenog osnovnog polazišta - da se svakom učiniocu za pričinjeno zlo mora kroz kaznu vratiti zlom (u krivičnom pravu ne vidi sredstvo za postizanje određenih korisnih društvenih funkcija)

Antropološka i italijanska pozitivna škola

Antropološka škola – uslijedila je kao reakcija na klasičnu školu; osnivač italijanski ljekar Cezare Lombrozo sa svojom poznatom knjigom „Čovjek zločinac“ (1876) isključivo se orijentise na učinioca krivičnog djela postavivši tezu o rođenom zločincu (na osnovu antropoloških mjerenja on govori o fizičkim i psihičkim urođenim anomalijama koje predodređuju ljude da budu zločinci (nisko čelo, gusta kosa, jake vilice, istaknute jagodice, moralna neosjetljivost, odsutnost griže savjesti itd.)

Italijanska pozitivna škola – doprinos shvatanju materijalnog pojma krivičnog djela; najvažniji predstavnici te škole bili R. Garofalo i E. Feri Garofalo; prema Feriju tri vrste faktora djeluju kao uzroci zločina: individualni (vezani za ličnost učinioca), fizički (godišnje doba, klimatske prilike i dr.) i socijalni (društveni odnosi); učinioce dijeli na: urođene, slučajne, iz navike i iz strasti; umjesto kazne, društvo treba da se od kriminaliteta brani mjerama koje su adekvatne opasnosti učinioca, a ne težini krivičnog djela, ali s obzirom na to da se ne može predvidjeti koliko će dugo neko biti opasan, onda i te mjere treba da budu neodređenog trajanja

Moderna (sociološka) i neoklasična (eklektička) škola

Moderna (sociološka) škola – takođe postavlja učinioca u prvi plan, ali za razliku od italijanske pozitivne škole ne teži radikalnom raskidu sa tradicionalnim krivičnim pravom; predstavnik je List („ne kažnjava se zločin već zločinac“) koji akcentuje socijalne uzroke vršenja zločina, a kazni daje specijalno-preventivne zadatke; zalaže se za uvođenje supstituta kratkotrajnim kaznama lišenja slobode, kao što je uslovna osuda i novčana kazna.

Neoklasična (eklektička) škola - izvršila uticaj na veliki broj zakonodavstava i sa izvjesnim modifikacijama, njene osnovne postavke prisutne su i danas u značajnom dijelu krivičnopravne literature; iako polazi moralne odgovornosti i krivicu učinioca stavlja u prvi plan, u pogledu pitanja slobode volje zauzima fleksibilniji stav nego klasična škola, te ne insistira na apsolutnoj slobodi volje; zaslužna za prodor shvatanja o dualitetu krivičnih sankcija i uvođenje instituta bitno smanjene uračunljivosti; smatra da je kazna glavna sankcija, ali se zalaže za uvođenje i drugih krivičnih sankcija kao što su mjere bezbjednosti

Pokret društvene odbrane i nova društvena odbrana

- Pokret društvene odbrane - dobija na značaju poslije II svjetskog rata; ekstremni pravac koji se zalaže za potpunu zamjenu krivičnog prava novim sistemom društvene odbrane (predstavnik F. Gramatika)
- Nova društvena odbrana - umjereniji pravac (predstavnik M. Ansel) ne odbacuje sasvim kaznu već je izjednačava sa svim ostalim sankcijama koje naziva mjerama društvene odbrane kojima je cilj resocijalizacija učinioca
- Više kriminalno - politički pokret, nego krivičnopravna škola
- Sa opštim razočarenjem u orijentaciju na resocijalizaciju, čak je i pokret društvene odbrane odustao od tog svog nosećeg stuba (značajna su nastojanja M. Ansela da tom pokretu pronađe nove puteve ukazujući na važnost podruštvljavanja krivičnog prava, dekriminalizacije, povećane zaštite žrtve, a između represije i prevencije opredjeljuje se za politiku prevencije)

Vremensko važenje krivičnog zakona

Kao drugi zakoni i krivični zakon stupa na snagu onog dana kada je to njime izričito propisano (to vrijeme je, po pravilu, duže nego kod drugih zakona zbog potrebe da se građani upoznaju sa novim krivičnim zakonom); moguće je i da se propiše da neke odredbe zakona kasnije stupaju na snagu u odnosu na cio zakon (na primjer, kada je potrebno stvoriti uslove za izvršavanje neke nove krivične sankcije koja se uvodi tom odredbom)

Ukoliko nije izričito propisan dan stupanja na snagu krivičnog zakona, važi opšte pravilo, tj. zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u službenom glasilu

U krivičnom pravu postoje određene specifičnosti vezane za vremensko važenje krivičnog zakona - na učinioca krivičnog djela se primjenjuje zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela (nužna posljedica važenja načela zakonitosti)

Važan izuzetak od tog opšteg pravila - obavezna retroaktivna primjena zakona koji je blaži za učinioca (pravilo je podignuto i na rang ustavnog principa čl. 34 Ustava Crne Gore)

Ukoliko se zakon poslije izvršenja krivičnog djela izmijeni više puta u slučaju međuzakona (interimnih zakona), primijenit će se onaj zakon koji je najblaži za učinioca

Za učinioca je najpovoljnija ona kada novi zakon, za razliku od starog zakona, učinjeno djelo uopšte ne predviđa kao krivično djelo (dekriminalizacija); npr. novi zakon propisuje nove osnove isključenja krivičnog djela (npr. KZ predviđa da neotklonjiva pravna zabluda isključuje krivicu), predviđa nove osnove za oslobođenje od kazne, kada propisuje blažu kaznu po mjeri, pa do situacije kada se zakoni razlikuju u pogledu mogućnosti za izricanje kazne (glavne ili sporedne), odnosno druge krivične sankcije.

U slučaju da se ne može utvrditi koji je zakon blaži za učinioca, primijenjuje se zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela

Prostorno važenje krivičnog zakona

Pravila o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva rješavaju pitanje čije će krivično zakonodavstvo u konkretnom slučaju biti primijenjeno, domaće ili strane države.

Svaka država teži tome da primijeni sopstveno krivično zakonodavstvo onda kada za to ima interesa (taj interes postoji kada je krivično djelo izvršeno na teritoriji određene zemlje, kada je krivično djelo učinio njen državljanin, kada je krivično djelo učinjeno protiv njenih interesa ili protiv njenog državljanina)

Teritorijalni princip

Teritorijalni princip (važenje crnogorskog krivičnog zakonodavstva za djela učinjena u zemlji) - osnovni princip važnja krivičnog zakonodavstva

Ostali principi (realni, personalni i univerzalni) primjenjuju se samo u slučajevima kada se ne može primijeniti teritorijalni princip, odnosno kada je krivično djelo učinjeno u inostranstvu

Krivično zakonodavstvo Crne Gore važi za svakog ko na teritoriji Crne Gore učini krivično djelo ; pod teritorijom Crne Gore podrazumijeva se suvozemna teritorija, obalno more, vodene površine unutar njenih granica, kao i vazdušni prostor nad njima (teritorijalni princip je proširen principom zastave broda i principom registracije aviona)

Krivično zakonodavstvo Crne Gore, u smislu primjene teritorijalnog principa čini KZ, kao i sve krivičnopravne odredbe sadržane u sporednom krivičnom zakonodavstvu

Krivično pravo predviđa mogućnost da se krivično gonjenje stranca koji je učinio krivično djelo na teritoriji Crne Gore, pod uslovom reciprociteta ustupi stranoj državi (čl. 138 KZ)

U slučaju kada je djelo učinjeno na teritoriji Crne Gore, a u stranoj državi je pokrenut ili dovršen krivični postupak, krivično gonjenje u Crnoj Gori preduzeće se samo po odobrenju Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore (čl. 138 KZ)

Izuzetak od primjene ovog principa predviđa međunarodno javno pravo, a odnosi se na lica koja uživaju potpuni diplomatski imunitet za koja važi njihovo nacionalno zakonodavstvo

Realni, personalni i univerzalni princip (važenje crnogorskog krivičnog zakonodavstva za djela učinjena u inostranstvu)

- Realni princip – predviđa da se krivično pravo jedne države primjenjuje na sva krivična djela učinjena na štetu te države ili njenih građana
- KZ razlikuje dvije vrste realnog principa:
- (1) Primarni realni princip - naše krivično zakonodavstvo važi za svakog (i našeg državljanina i stranca) ko u inostranstvu učini neko krivično djelo protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Crne Gore (izuzimajući krivično djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti) ili učini krivično djelo falsifikovanja novca iz člana 258 KZ ako se falsifikovanje odnosi na novac koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio zakonsko sredstvo plaćanja u Crnoj Gori (čl. 135 KZ)
- U ovim slučajevima realni princip je primaran i obligatoran, tj. važi princip apsolutne primjene crnogorskog prava
- (2) Supsidijarni (uslovni) realni princip.- Krivično zakonodavstvo Crne Gore važi i za stranca koji u inostranstvu prema Crnoj Gori učini neko drugo krivično djelo (u odnosu na koja se primjenjuje primarni realni princip), kao i za stranca koji učini bilo koje krivično djelo protiv državljanina Crne Gore (pasivni personalni princip)
- Uslov - u oba slučaja potrebno je da se stranac zatekne na teritoriji Crne Gore ili da joj bude ekstradiran

Personalni i univerzalni princip

Personalni princip - domaće krivično zakonodavstvo važi za državljanina Crne Gore i kad u inostranstvu učini neko drugo krivično djelo, osim krivičnih djela navedenih u čl. 135 KZ, ako se zatekne teritoriji naše zemlje ili joj bude ekstradiran (aktivni personalni princip važenja krivičnog zakonodavstva)

Univerzalni princip - krivično zakonodavstvo Crne Gore važi i za stranca koji prema stranoj državi ili prema strancu učini u inostranstvu krivično djelo za koje se prema zakonodavstvu zemlje u kojoj je učinjeno može izreći zatvor u trajanju od pet godina ili teža kazna; uslovi - da se stranac zatekne na teritoriji Crne Gore, a ne bude ekstradiran stranoj državi, kao i da je djelo kažnjivo i zakonu zemlje u kojoj je učinjeno; sud ne može izreći težu kaznu od kazne koju predviđa krivično zakonodavstvo zemlje u kojoj je djelo učinjeno

Posebni uslovi za primjenu principa

U navedenim slučajevima nema razloga za primjenu domaćeg krivičnog zakonodavstva, tj. opravdano je uvažiti primjenu stranog krivičnog zakonodavstva.

1) ako je učinilac potpuno izdržao kaznu na koju je u inostranstvu osuđen

2) ako je učinilac u inostranstvu pravosnažnom presudom oslobođen ili mu je kazna zastarjela ili oprostena

3) ako je prema neuračunljivom učiniocu u inostranstvu izvršena odgovarajuća mjera bezbjednosti

4) ako je za krivično djelo po stranom zakonu za krivično gonjenje potreban zahtjev oštećenog, a takav zahtjev nije podnijet

Hvala na pažnji!